**Amt für Soziales**
**Uffizi da fatgs socials**
**Ufficio degli affari sociali**

Grabenstrasse 8, 7001 Cuira
+41 81 257 26 54
info@soa.gr.ch
www.gr.ch/soa

# Fegl d'infurmaziun participaziun ed access senza barrieras

## Pertge è quai impurtant?

La participaziun e l'access senza barrieras èn omadus princips directivs da la Convenziun da l'ONU davart ils dretgs da las persunas cun impediments. Las expertisas da persunas cun impediments furneschan enconuschientschas impurtantas davart obstachels existents e meglieraziuns pussaivlas. L'access senza barrieras e la participaziun èn perquai colliads stretgamain in cun l'auter. Els garanteschan, che las mesiras e las purschidas correspundian als basegns effectivs da las persunas pertutgadas.

## A tgi sa drizza quest fegl d'infurmaziun?

Quest fegl d'infurmaziun sa drizza a tut quellas persunas che han in punct cuminaivel cun la Convenziun da l'ONU davart ils dretgs da las persunas cun impediments. Latiers tutgan organisaziuns d'utilitad publica che planiseschan in'acziun da sensibilisaziun e per exempel er l'administraziun chantunala, las vischnancas e las organisaziuns per persunas cun impediments.

## Avais Vus dumondas u giavischs?

As drizzai al Post spezialisà e da coordinaziun per l'egualitad e per ils dretgs da las persunas cun impediments. Il post da coordinaziun As gida gugent vinavant. Vus pudais telefonar (+41 81 257 26 98) u scriver in e-mail (Jean-Pierre.Schneckenburger@soa.gr.ch).

Vulais Vus As drizzar directamain a persunas pertutgadas resp. a las federaziuns ed a l'organisaziun che las represchentan? Infurmaziuns davart organisaziuns grischunas sco er purschidas da cussegliaziun e da sustegn chattais Vus qua: Integraziun da persunas cun impediments.

# Participaziun

Istoricamain deriva il term «participaziun» dal pled latin «participatio» resp. «particeps» e vul dir «prender part» u «esser participà»[1]. L'idea fundamentala chattan ins gia en la democrazia d'Athen dal temp da l'antica greca. Ella vul dir: Umans coopereschan ad insatge empè d'esser suttamess a decisiuns estras.

Ina participaziun en connex cun la Convenziun da l'ONU davart ils dretgs da las persunas cun impediments signifitga pia, che persunas cun impediments e lur organisaziuns vegnan involvidas directamain tar decisiuns en connex cun la realisaziun. Tras quai survegnan mesiras in vast sustegn ed èn adattadas als basegns da las persunas pertutgadas.

Il model da stgalims da Wright, Block e von Unger (2010, p. 42) structurescha la participaziun en differents stgalims:

| **Furma** | **Explicaziuns** | **Stgalim** |
|---|---|---|
| Instrumentalisaziun | La participaziun para mo apparentamain existenta. | **Nagina participaziun** |
| Instrucziun | Las participantas ed ils participants realiseschan las prescripziuns. Nagina cundecisiun. | |
| Infurmaziun | Las persunas pertutgadas vegnan infurmadas, na survegnan dentant nagina pussaivladad d'influenzar insatge. La communicaziun vegn fatga principalmain en moda unilaterala. | **Fasas preliminaras da la participaziun** |
| Audiziun | Opiniuns e giavischs vegnan dumandads. I n'è dentant betg garantì che quels vegnian effectivamain resguardads. | |
| Inclusiun | Las persunas pertutgadas vegnan integradas activamain en ils process.<br>Lur perspectivas vegnan per part integradas en las decisiuns. | |
| Cundecisiun | Las decisiuns vegnan prendidas cuminaivlamain en cooperaziun. Las persunas participadas han ina vaira influenza. | **Participaziun** |

[1] Participaziun | IGFH

| | | |
|---|---|---|
| Cumpetenza parziala da decider | Tscherts champs da decisiun vegnan surdads a las persunas participadas.<br>Igl exista gia in grad pli aut d'atgna responsabladad. | |
| Pussanza decisiva | Las persunas participadas han ina controlla essenziala davart decisiuns e process. | |
| Organisaziun autonoma | Las persunas pertutgadas organiseschan, planiseschan e decidan en moda independenta. Acturas ed acturs externs sustegnan sin il pli en moda accumpagnanta. | **Sur la participaziun ora** |

Ina participaziun po avair lieu durant la planisaziun, la realisaziun e l'evaluaziun d'in project. Ella po esser concepida en moda cuntinuanta u punctuala. Qua sutvart chattais Vus intgins exempels da formats da participaziun ch'èn sa cumprovads fin ussa en la pratica:

- Maisas radundas
- Enquistas online e questiunaris en scrit cumbinads cun lavuratoris al lieu
- Gruppas accumpagnantas permanentas

Per che la participaziun funcziunia, è la communicaziun centrala. Latiers tutgan infurmaziuns transparentas e chapaivlas, il respect da differentas perspectivas ed in resun davart la moda e maniera, co che las contribuziuns vegnan resguardadas.

**Pretensiun minimala en connex cun la dumonda per in sustegn finanzial d'acziuns da sensibilisaziun:** Persunas cun impediments sa participeschan almain punctualmain cun planisar, realisar ed evaluar l'acziun da sensibilisaziun en furma da cundecisiun.

# Access senza barrieras

Access senza barrieras vul dir, che l'ambient è concepì uschia, ch'el è accessibel per persunas cun impediments e po vegnir utilisà en moda autonoma – independentamain da premissas corporalas, sensoricas u cognitivas. Da quai na profitan betg mo las persunas cun impediments, mabain per exempel er ils uffants e las persunas attempadas.

Access senza barrieras cumpiglia differents secturs:

| **Access spazial senza barrieras** | **Access tecnic senza barrieras** | **Access communicativ senza barrieras** |
|---|---|---|
| Access ed utilisaziun d'edifizis e da conturns. | Accessibladad da sistems tecnics e digitals. | Concepir las infurmaziuns e la communicaziun en moda chapaivla ed accessibla. |
| **Exempels:**<br>• Rampas ed ascensur<br>• Tualettas e parcadis<br>• Tavlas e sistems directivs per terra | **Exempels:**<br>• Paginas d'internet ed apps cun access senza barrieras<br>• Funcziun d'audio d'apparats tecnics<br>• Indriz da signal cun glisch d'avertiment | **Exempels:**<br>• Lingua simpla e facila<br>• Lingua da segns<br>• Suttitels e pictograms |
| **Access social senza barrieras** | **Access organisatoric senza barrieras** | **Access structural senza barrieras** |
| Tenutas, tractament e cultura da participaziun. | Las purschidas ed ils andaments èn chapaivels e pon vegnir utilisads. | Cundiziuns generalas surordinadas e reglas. |
| **Exempels:**<br>• Ir enturn cun respect<br>• Avertadad senza pregiudizis<br>• Integraziun | **Exempels:**<br>• Process ed andaments simpels<br>• Structuras cleras<br>• Termins flexibels | **Exempels:**<br>• Basas giuridicas<br>• Finanziaziun |

Meds auxiliars assistivs e tecnologias sco ina sutga cun rodas, in bastun alv u in screenreader pussibiliteschan d'egualisar per part ils impediments. Per che quests meds auxiliars possian sviluppar lur effect, dovri savens mesiras per l'access senza barrieras, per exempel access senza stgalims, marcaziuns dal terren tactilas u cuntegns accessibels digitalmain. Access senza barrieras e meds auxiliars assistivs sa cumpletteschan e sustegnan ensemen l'independenza e l'egualitad dals dretgs.

**Pretensiun minimala en connex cun la dumonda per in sustegn finanzial d'acziuns da sensibilisaziun:**

Avant che realisar acziuns vegn eruì il basegn da mesiras senza barrieras. Mesiras da sustegn e d'access necessarias vegnan utilisadas confurm al basegn eruì. Restricziuns da l'access senza barrieras vegnan fatgas mo en moda proporziunala, sch'il basegn è avant maun. Dus exempels:

Formats senza barrieras (p.ex. lingua facila) vegnan priorisads per infurmaziuns centralas, entant ch'ils materials supplementars restan en furma da standard.

- Per ina curta acziun da sensibilisaziun cun paucas participantas e participants na vegn betg organisada ina translaziun en la lingua da segns. Empè da quai vegnan messas a disposiziun la transcripziun live ed in'elavuraziun posteriura en scrit.

# Ulteriurs links

### Participaziun

- Autoritads / administraziuns controlla da l'inclusiun – sensability
- https://www.ebgb.admin.ch/dam/de/sd-web/zuNxWlK43XqS/Beteiligungsprozesse%20und%20Behinderung_Arbeitsmappe.pd
- Participaziun
- Publicaziuns – CDAS

### Access senza barrieras

Access communicativ senza barrieras

- https://www.ebgb.admin.ch/dam/de/sd-web/ZHKNDzlYahOc/Leitfaden%20Leichte%20Sprache.pdf
- Fundaziun PROCOM – Per ina societad inclusiva
- Tge è interpretaziun en scrit? - Pro Audito Svizra
- Lingua facila | chur@work

Access spazial senza barrieras

- Pro Infirmis: Occurrenzas per tuts
- 31_Glista da controlla Occurrenzas senza barrieras.pdf
- Cussegliaziun per construir senza obstachels en il Grischun – Pro Infirmis

Access tecnic senza barrieras

- Glistas da controlla per l'access digital senza barrieras
- Meds auxiliars per ina communicaziun digitala senza barrieras
- Accessibladad Glista da controlla 2.1 – Fundaziun «Access per tuts» (La fundaziun «Access per tuts» è il center da cumpetenza ed il post da certificaziun svizzer per l'access senza barrieras digital.)

Access senza barrieras en l'administraziun

- Mussavia dad Agile per servetschs senza barrieras en l'administraziun